

finančný manažment, finančná matematika a účtovníctvo

Finančný manažment sa sústreďuje na riadenie finančného hospodárenia firiem. V popredí jeho záujmu je sledovanie peňažných tokov hotovostí (cash-flow) a tvorby a použitia zisku firmy. Finančný manažment zdôrazňuje orientáciu riadenia firmy na zabezpečenie jej trvalej platobnej schopnosti (solventnosti). Schopnosť uhrádzať všetky svoje záväzky je základnou podmienkou existencie akéhokoľvek podniku, akejkokoľvek finančnej inštitúcie. Preto finančný manažment hodnotí všetky rozhodnutia manažérov cez ich dopad na solventnosť danej firmy. Dôležitou funkciou finančného manažmentu je určenie optimálnej štruktúry zdrojov financovania a kapitálu danej firmy. Moderný finančný manažment využíva mnohé kvantitatívne a kvalitatívne metódy, modely a nástroje finančného rozhodovania. Patrí k nim aj finančná matematika a manažérske účtovníctvo, ktorým sa stručne venujeme v tejto kapitole.

finančný manažment 2.1

Finančný manažment znamená riadenie finančných procesov v podnikoch a inštitúciách najrôznejšieho typu (z angl. „to manage“ riadiť, spravovať; zvládnuť; zariadiť; vedieť si poradiť). Finančný manažment sa zameriava na spravovanie peňažných prostriedkov podniku - najmä na jeho investície a ich financovanie - pričom hľadá rovnováhu medzi rizikom a rentabilitou projektov podniku. Finančný manažment zahŕňa aj štúdium fungovania kapitálových trhov, ktoré sú na jednej strane potenciálnym zdrojom financovania firmy, ako aj cieľom jej investícií. Zameriava sa predovšetkým na:

- určenie optimálnej štruktúry zdrojov financovania a kapitálu daného podniku,
- hodnotenie efektívnosti investičných projektov,
- riadenie hotovostných peňažných tokov (cash-flow), t.j. riadenie hotovosti a zabezpečenie likvidity daného podniku,
- zabezpečenie celkového finančného zdravia podniku,
- tvorbu a použitie zisku, optimalizáciu zdanenia,
- tvorbu strategického finančného plánu.

Finančný manažment rozhoduje na jednej strane o štruktúre zdrojov financovania (a následne o štruktúre kapitálu podniku), a na strane druhej rozhoduje o štruktúre investícií (teda o tom, ako budú tieto finančné zdroje použité), a to tak, aby to bolo pre daný podnik čo najvýhodnejšie. Snahou finančného manažmentu je usmerňovať finančnú činnosť podniku tak, aby bol úspešný na trhu, aby nebola ohrozená jeho existencia s krátkodobého ani dlhodobého hľadiska.

Prvé rozhodnutie, ktoré podnik musí urobiť, sa týka odvetvia, v ktorom bude pôsobiť a aké produkty bude poskytovať. Manažment podniku je ďalej postavený pred otázkou, akým spôsobom bude zabezpečovať investičný majetok, továrne, sklady, administratívne budovy, technológiu atď. – ide o tzv. *proces kapitálového rozpočtovania*, ktorý sa hlavne zameriava sa na hodnotenie investičných projektov. V procese *tvorby optimálnej kapitálovej štruktúry* riešia finanční manažéri rozhodnutia týkajúce sa spoločnosti ako celku. Pre uskutočnenie jednotlivých investičných zámerov využíva spoločnosť aj *cudzí zdroje* a proces ich získania je takisto v náplni práce finančného oddelenia. A v neposlednom rade sa musia manažéri v spoločnosti zaoberať *riadením pracovného kapitálu* t.j. riešením finančných otázok na dennej báze napr. zabezpečenie likvidity, alebo financovanie operačných nákladov.

Teraz sa trochu bližšie pozrieme na jednotlivé finančné procesy v podniku.

Financovanie podniku znamená získavanie kapitálu, s ktorým podnik hospodári a s pomocou ktorého vykonáva svoju činnosť.

Podnikové financie môžeme definovať ako sústavu peňažných vzťahov, do ktorých podniky vstupujú

- pri získavaní finančných zdrojov,
- pri ich alokovaní (umiestňovaní, rozdeľovaní) do jednotlivých zložiek majetku,
- pri produktívnom využívaní tohto majetku a
- pri rozdeľovaní dosiahnutých výsledkov.

Pri založení podniku treba najskôr sústrediť kapitál, s ktorým možno začať podnikateľskú činnosť, ktorého veľkosť závisí od odboru podnikania, konkrétnej náplne a rozsahu činnosti a od technickej a technologickej úrovne, s ktorou sa podnikanie začne. Vlastníci podniku spolu s jeho manažmentom si musia ujasniť, aký bude kolobeh podnikového kapitálu, ako rýchlo sa budú finančné zdroje investované do budov, strojov, technológií, materiálu a pod. vracat' späť v peňažnej forme. Na základe toho stanoví, koľko kapitálu bude mať podnik na začiatku viazaného v investičnom majetku, vo výrobných zásobách, v zásobách nedokončených a hotových výrobkov, a v pohľadávkach. Ocenením takto určeného potrebného objemu majetku sa zistí výška kapitálu potrebného na zloženie podniku. Tento kapitál spravidla tvorí prvotný vklad vlastníka tvoriaci **základné imanie podniku**. Pri začatí podnikovej činnosti vznikajú ďalšie finančné potreby. Podnik nakupuje materiál, vypláca mzdy, a má ďalšie prevádzkové výdavky. Začína normálny kolobeh spojený s podnikateľskou činnosťou.

Rozvoj podniku môže byť uvedomelý alebo spontánny. Uvedomelé rozširovanie podniku môže mať niekoľko príčin. Dôvodom môže byť zvýšenie dopytu po produktoch podniku, čo umožňuje rozšíriť produkciu, alebo sa podnik rozširuje preto, aby sa využili úspory z rozsahu umožňujúce znížiť náklady na výrobok. Spontánny rast nie je dôsledkom úmyselného podnikateľského rozhodnutia, ale je postupným procesom rastu aktivít podniku. Podnikateľ si v každodennom zhone ani neuvedomuje, že jeho firma rastie a uvedomí si to, až keď nastanú problémy s platobnou schopnosťou. Tieto platobné problémy nastávajú ak podnik rastie bez dodatočného vkladu kapitálu alebo ak rastie rýchlejšie, ako je schopný vytvárať vlastné finančné zdroje.

Vlastné zdroje sú interné zdroje, pôvodné a dodatočné vklady vlastníkov, zisk po zdanení znížený o dividendy, odpisy z investičného majetku a pod. Všetky tieto zdroje má vlastník trvalo k dispozícii a vytvárajú jeho vlastné imanie.

Cudzíe zdroje sú externé zdroje zahŕňajúce všetky druhy úverov, pôžičiek a záväzkov, ako aj prípadnú nenávratnú finančnú pomoc. Za externé zdroje financovania sa považujú všetky zdroje, ktoré do podniku prichádzajú zvonka, od bánk, poisťovní, iných podnikov, štátu, rôznych nadácií a pod.

K externým zdrojom financovania patria najmä:

- dlhodobé, tzv. investičné úvery,
- krátkodobé úvery, tzv. prevádzkové úvery,
- osobitné formy financovania ako sú leasing, faktoring, forfaiting,
- dotácie.

Investičné úvery sú finančné zdroje získavané podnikmi na jeho rozšírenie alebo modernizáciu, t.j. na investovanie do budov, strojov, technológií, licencií a pod., zvyčajne na dobu dlhšiu ako 4 roky. Poskytujú a prijímajú sa v peňažnej forme na základe úverovej zmluvy medzi veriteľom a dlžníkom. Veriteľom býva zvyčajne banka. Prostriedky na ich splácanie sa majú vytvárať z výnosov úverovaného podniku.

Vzhľadom na rizikovosť tohto typu úverov

- veritelia (banky) spravidla požadujú, aby sa dlžník (podnik) podieľal na finančnom krytí úverovaného projektu aj svojimi vlastnými zdrojmi,
- splácajú sa postupne v priebehu celého trvania dlhu,
- bývajú zabezpečené majetkom, zmenkou, zárukou, alebo nejakou inou formou, pričom typ záruky závisí od konkrétneho úveru.

Revolvingové úvery sa najčastejšie používajú na krytie krátkodobých a strednodobých prevádzkových potrieb podniku, ale používajú sa aj na financovanie jeho rozvojových potrieb (investícií). Podstatou je, že získaný krátkodobý úver sa spláca z ďalšieho krátkodobého úveru a nadobúda tým charakter dlhodobého úveru. Revolvingové úverovanie dlhodobějších potrieb je ale pomerne riskantné a aj drahé.

Prevádzkové úvery sú určené na prekonanie krátkodobého nedostatku finančných zdrojov. Lehota splatnosti je do 1 roka.

Medzi hlavné formy krátkodobých úverov patrí:

- obchodný úver
- krátkodobé bankové úvery

Obchodný úver je najstaršia forma úveru. Je charakteristický tým, že odberateľ zaplatí dodávateľovi za tovar alebo služby až po uplynutí dohodnutej lehoty. Písomným dokladom o uzavretí tejto zmluvy je faktúra, v ktorej sú uvedené okrem druhu, množstva a ceny tovaru aj konkrétne platobné podmienky. V prípade obchodného úveru ide o presné dohodnutie neskoršieho termínu platenia. Pri obchodnom úvere je úrok zakalkulovaný do ceny tovaru alebo služby.

Krátkodobé bankové úvery poskytujú podnikom obchodné banky v týchto hlavných formách:

- kontokorentný úver
- krátkodobá účelová pôžička

Kontokorentný úver slúži predovšetkým na prekonanie krátkodobých platobných ťažkostí, na krytie prevádzkových potrieb, prefinancovanie zásob či dočasné krytie nedostatku finančných prostriedkov podniku. Poskytuje sa na bežnom účte podniku tým, že podnik môže do dohodnutej výšky ísť do debetu.

Krátkodobá účelová pôžička sa na rozdiel od kontokorentného úveru poskytuje na konkrétny účel. O poskytnutie účelovej pôžičky musí podnik banku požiadať, banka každú žiadosť hodnotí samostatne, a v závislosti od miery rizika určuje aj spôsob ručenia a úrokovú mieru.

Čo musí podnik urobiť, ak potrebuje úver? Najskôr musí manažment podniku vybrať banku, od ktorej chce úver ☺. Po vstupnom rokovaní podnik predloží žiadosť o úver, ktorá obsahuje podrobné údaje o podniku a o požadovanom úvere. Pred uzavretím úverového obchodu banka preveruje schopnosť podniku splniť dohodnuté podmienky splácania. Pokiaľ sa banka rozhodne úver poskytnúť, uzatvára sa **zmluva o úvere**, ktorá je základným právnym dokumentom pri úverovom obchode. Po poskytnutí úveru banka sleduje splácanie úveru a hodnotí ekonomický vývoj v podniku. V úverovej zmluve býva uvedené, že ak podnik nespláca včas, alebo ak banka zistí, že sa zhoršuje jeho hospodárenie (a je teda pre ňu rizikovejší), môže od neho požadovať vyšší úrok alebo dokonca predčasné splatenie úveru ☹

Základom každého riadenia, teda aj finančného, je rozhodovanie. Nevyhnutnou podmienkou správneho finančného rozhodovania sú informácie. Vo finančnom rozhodovaní však výsledok často závisí od faktorov, ktoré nemožno merať, resp. k dispozícii sú len neúplné informácie, preto je finančné rozhodovanie veľmi náročné. Najčastejšie ide o problémy súvisiace s pohybom kapitálu, peňazí, pohľadávok a záväzkov. Základné problémy, ktoré je potrebné riešiť pri finančnom rozhodovaní, sú:

- koľko kapitálu treba na činnosť podniku,
- odkiaľ sa potrebný kapitál získa,
- kam, do čoho kapitál umiestniť,
- ako rozdeliť finančný výsledok.

Veľmi dôležitým pri akomkoľvek finančnom rozhodovaní je tzv. **zlaté pravidlo investovania**, ktoré hovorí: Musíme vždy **súhrnne hodnotiť výnos, bezpečnosť a likviditu**. Neexistuje investícia, ktorá by dosiahla maximum vo všetkých troch hľadiskách. Existuje len možnosť *optimálneho pomeru* výnosov, bezpečnosti a likvidity.

Finančná politika je voľba financovania podniku s cieľom optimalizovať priemernú cenu jeho kapitálu. Finančnú politiku každého podniku ovplyvňujú dva základné faktory:

- cieľ podnikateľskej činnosti a na jeho základe formulované finančné ciele,
- ekonomické okolie.

Často sa stretávame s tým, že za hlavný cieľ podnikateľskej činnosti sa považuje maximalizácia zisku, a to buď zisku bilančného (vykazovaného v účtovníctve ako rozdiel výnosov a nákladov), alebo zisku ekonomického (rozdiel medzi výnosmi a nákladmi upravenými o náklady alternatívnych, teda „stratených“ príležitostí). Hlavný cieľ podniku býva ovplyvňovaný konkrétnymi cieľmi jednotlivých záujmových skupín, napríklad vlastníkov, manažmentu, zamestnancov, alebo okolia podniku, teda jeho zákazníkmi, dodávateľmi, konkurentmi, verejnosťou. Špecifické ciele jednotlivých záujmových skupín bývajú zvyčajne nasledujúce:

Akcionári ako vlastníci spoločnosti sú v prvom rade zvedaví na rast trhovej hodnoty spoločnosti. Tá závisí od celého radu ukazovateľov, ako sú napríklad obrat, rast, kapitálová štruktúra a zisk, daňové zaťaženie, investície, náklady na projekt fúzie alebo akvizície.

Dozorná rada sa zaoberá v prvom rade kontrolou manažmentu na základe interných informácií o spoločnosti, ktoré má k dispozícii.

Verejnosť chce byť informovaná predovšetkým o celospoločenskom dosahu aktivít podniku, chce aby boli minimalizované negatívne vplyvy na životné prostredie a podobne.

Štát má prostredníctvom štátnych inštitúcií predovšetkým požiadavky týkajúce sa výberu daní a poplatkov, ako aj dodržiavania existujúcich právnych noriem a zachovania konkurenčného prostredia.

Zákazníci očakávajú predovšetkým čo najlepšie uspokojenie svojich potrieb, pričom sa zameriavajú na cenu a kvalitu ponúkaných produktov (výrobných a služieb).

Zamestnanci sa snažia udržať si prácu a dobré pracovné podmienky, pričom posudzovanými kritériami sú najmä príjem, bezpečnosť práce, možnosti profesionálneho rastu.

Základným cieľom existencie akéhokoľvek podniku - bez ohľadu na jeho právnu formu, alebo na to, či je riadený majiteľmi, alebo manažmentom - je maximalizácia jeho trhovej hodnoty, t.j. maximalizácia bohatstva majiteľov spoločnosti. Trhová hodnota sa samozrejme odvíja od výkonnosti spoločnosti t.j. od schopnosti tvoriť zisk (resp. generovať pozitívne peňažné toky), ale závisí aj od jeho stability a dobrého mena. Tento cieľ musí mať vedenie podniku na mysli pri prijatí akéhokoľvek rozhodnutia. Predpokladá to však fungujúce kapitálové trhy, ktoré investorom (majiteľom podnikom) umožňujú investovať voľné zdroje s prihliadnutím na veľkosť výnosu a rizika, ktoré sú ochotní akceptovať.

Takmer všetky rozhodnutia, ktoré sa urobia v danom podniku alebo inštitúcii, sa nejakým spôsobom dotýkajú financií. Preto je v každej spoločnosti veľmi dôležitá úloha finančných špecialistov. Zaoberajú sa najmä týmito činnosťami:

- plánovanie, rozpočtovanie, cenová politika spoločnosti,
- zabezpečovanie dostatočnej úrovne kapitálu podľa potrieb spoločnosti,
- riadenie peňažných prostriedkov, riadenie pohľadávok a záväzkov, správa investičného portfólia spoločnosti,

- účtovníctvo, interný audit, reporting, porovnávanie finančných výsledkov s plánmi a štandardami, využitie elektronického spracovania dát, riadenie ich toku, príprava výkazov pre daňové účely,
- zabezpečenie poistenia aktív, vzťahy s investormi, komunikácia s akcionármi, poskytovanie verejne dostupných informácií,
- analýza akvizícií a fúzií.

Štruktúru základných finančných oddelení každého väčšieho podniku zvyčajne tvorí:

oddelenie finančného plánovania, ktoré hodnotí najdôležitejšie kapitálové výdavky, analyzuje možnosti rozširovania produkčných kapacít spoločnosti, možnosti akvizícií, fúzií a podobne;

oddelenie treasury, ktoré riadi najmä pracovný kapitál podniku, jeho kurzové a úrokové riziko a vzťahy s investormi;

oddelenie kontroingu, ktoré sa zaoberá zvyčajne vnútorným auditom, porovnávaním aktuálnych a plánovaných nákladov a výnosov, prípravou účtovných výkazov pre akcionárov, veriteľov a regulačné orgány.

2.2

finančná matematika

Manažéri podnikov, ale aj jednotlivci a domácnost, musia pri svojich finančných rozhodnutiach brať do úvahy vzťah nákladov a výnosov v čase. Pri rozhodovaní o investícii v súčasnosti ich zaujíma, či výnosy v budúcnosti budú adekvátne. Aby si však mohli zodpovedať túto otázku, musia porovnávať hodnotu peňazí v rozličnom čase. Preto je pre každého investora veľmi dôležité, aby správne chápal čo je to **časová hodnota peňazí** a čo sú to **diskontované peňažné toky**.

Teória časovej hodnoty peňazí hovorí o tom, že peniaze, ktoré máme dnes, majú vyššiu hodnotu, ako ich rovnaká suma, ktorú dostaneme v budúcnosti. Existujú minimálne tri dôvody, prečo je to tak v prvom rade, peniaze, ktoré máme dnes môžeme investovať a získať úrok, čo znamená, že v budúcnosti budeme mať vyššiu sumu peňazí. Okrem toho sa ich hodnota v čase môže zmeniť pôsobením inflácie. Posledným dôvodom vyššej hodnoty peňazí dnes ako v budúcnosti je fakt, že vo všeobecnosti sú budúce peňažné toky neisté. V nasledujúcich riadkoch sa budeme zaoberať prvým z daných dôvodov a povieme si, ako berieme do úvahy úrok pri rozhodovaní o investícii.

Úrok ako kategória spojená s úverovým vzťahom je **cenou používania peňazí**. Predstavuje peňažnú sumu určenú percentuálnou sadzbou zo sumy dlhu. Platí ho dlžník za obdobie trvania dlhu.

Úrok určíme podľa nasledujúceho vzorca:

$$\text{Úrok} = \frac{\text{kapitál} \times \text{úroková sadzba} \times \text{doba splatnosti v dňoch}}{100 \times 360}$$

Ak **úrokovú mieru** vyjadríme ako $i = p/100$ a dobu splatnosti ako $t = d/360$, potom platí:

$$\text{Úrok} = \text{kapitál} \times \text{úroková miera} \times \text{doba splatnosti}$$

Vo finančnom systéme je úroková miera a jej pohyb indikátorom stavu kapitálového a peňažného trhu (ak cena peňazí je nástrojom vyrovnávajúcim ponuku a dopyt po peniazoch) a využíva sa ako nástroj monetárnej politiky emisnej banky. V médiách sa často stretávame s pojmom úroková miera. Akú úrokovú mieru však máme na mysli? V zásade sa stretávame s tromi základnými **úrokovými sadzbami**:

- **Diskontná sadzba emisnej banky** je úrokovou sadzbou, pri ktorej centrálna (emisná) banka poskytuje úver obchodným bankám. Obchodné banky si požičiavajú od centrálnej banky, aby si zabezpečili dostatok likvidných finančných prostriedkov. Zmena diskontnej sadzby (ceny používania peňazí) ovplyvňuje množstvo peňažných prostriedkov v obeh. Jej zvyšovanie pôsobí deflačne (resp. je súčasťou protiinflačného pôsobenia centrálnej banky), zatiaľ čo zníženie všeobecne zlacňuje úver a stimuluje tak podnikateľskú aktivitu ekonomických subjektov.
- **Medzibanková úroková sadzba** je sadzba, pri ktorej si poskytujú krátkodobý úver obchodné banky navzájom. Veľké obchodné banky vo významných finančných centrách túto úrokovú sadzbu denne publikujú. Na jej základe sa vytvárajú medzinárodne používané sadzby vychádzajúce zo sadziieb na peňažných trhoch. Často sa stretávame s pojmi LIBOR (London Interbank Offered rate), FIBOR (Frankfurter Interbank Offered Rate), NIBOR (New York Interbank Offered Rate), TIBOR (Tokyo Interbank Offered Rate) atď...
- „**Prime rate**“ je najnižšia úroková sadzba, ktorú vyrubujú obchodné banky pri poskytovaní krátkodobých úverov prvotriednym, t. j. prosperujúcim a finančne zdravým klientom. Základom úrokovej sadzby ostatných klientov je tiež prime rate, ktorá je však už navýšená o určité percento, napr. 2%. To znamená, že ak je prime rate 10,5%, tak úroková sadzba pre ostatných klientov bude 12,5%. Ak prime rate rastie, rastie aj všeobecná úroková miera. Od relatívne stabilnej „riadenej prime rate“ bežnej v minulosti sa v súčasnosti prešlo k plynule sa meniacej sadzbe – „floating prime rate“.

Úrokové sadzby jednotlivých bankových, ale aj finančných úverov sú od uvedených základných sadziieb odvodené. Zohľadňujú sa tu ale ďalšie dva spolu súvisiace faktory, a síce čas a riziko. Čím dlhšia je lehota splatnosti a čím väčšie je riziko príslušného úveru pre veriteľa, tým viac sa spravidla úroková sadzba odkláňa od základných úrokových sadziieb smerom hore. Okrem toho, že od prime rate sa odvíja cena úveru, majú na ňu väzbu aj úrokové sadzby, ktoré platia banky klientom za depozitá t.j. za finančné prostriedky, ktoré si klienti uložia u bánk.

Základné kategórie časovej hodnoty peňazí

Podme sa teraz pozrieť na základné kategórie teórie časovej hodnoty peňazí. Spomínali sme si, že hodnota peňazí dnes je vyššia ako budúcich príjmov. Ak teda požičiame /investujeme/ svoje voľné prostriedky, odmenou je úrok.

Úročiteľ a odúročiteľ

Pri úročení sa používajú ukazovatele úrokového počtu, ktorých hodnoty sú tabelované v úrokových tabuľkách na obdobia s rôznymi úrokovými sadzbami. Východiskovým ukazovateľom je **úročiteľ**. Naše peniaze môžu byť úročené:

a) **jednoduchým úrokom** (používa sa len veľmi zriedka)– t.j. úrok sa pripisuje za určité obdobie k pôvodnému vkladu, úrok sa počíta vždy len z pôvodnej výšky istiny úroky sa ďalej neúročia. Jednoduché úročenie počítame podľa vzorca:

$$K_t = K_0 + \dot{u} = K_0 + (K_0 \cdot i \cdot t)$$

kde K_t je náš vklad (kapitál) v roku t ,
 K_0 je náš počiatočný vklad,
 i je úroková sadzba,
 $\dot{u}$ je úrok, o aký nám vklad vzrastie, vypočítame ho:

$$\dot{u} = K_0 \cdot i \cdot t$$

b) **zloženým úrokom** – úroky sa pripisujú podľa spôsobu nabiehania platieb, a to buď na začiatku, alebo na konci dohodnutého obdobia, úroky sa potom v ďalšom období úročia spolu s vkladom, počíta sa aj úrok z úroku.

Pri zloženom úročení všeobecne platí:

$$\begin{aligned} K_1 &= K_0 (1 + i) && \text{kde } K_1 \text{ je zúročený vklad za 1. rok,} \\ K_2 &= K_0 (1 + i)^2 && K_2 \text{ je už zúročený vklad za 2. rok, atď.} \\ K_n &= K_0 (1 + i)^n && \text{kde výraz } (1+i)^n \text{ je } \mathbf{\dot{u}ro\check{c}ite\check{l}} \text{ pre} \\ &&& \text{úrokovú sadzbu } i \text{ a počet rokov } n. \end{aligned}$$

Úročiteľ používame vtedy, keď chceme vyrátať budúcu hodnotu jednorazového vkladu (investovanej sumy) na určité obdobie, alebo ak sa vkladajú nerovnaké sumy v jednotlivých obdobiach. V prípade, že vklad úročíme v kratších ako ročných obdobiach (niekoľkokrát za rok), platí vzorec:

$$K_n = K_0 (1 + i/m)^{n \cdot m}$$

Úrokové obdobie môže teda byť:

- Ročné – per annum - p.a.
- Polročné – per semestre – p.s.
- Štvrťročné – per quartale – p.q.
- Mesačné – per mensem – p.m.

Odúročiteľ používame teda pri výpočte súčasnej hodnoty budúcich prínosov – na odúročenie sumy ktorú získame v budúcnosti či ide o jednorazové výnosy, alebo o nerovnaké výnosy v jednotlivých obdobiach. Vtedy sa počíta súčasná

hodnota každého výnosu a celková súčasná hodnota je súčtom jednotlivých súčasných hodnôt.

Príklad: Akú súčasnú hodnotu má suma 1610,51 Sk, ktorú získame za 5 rokov, keď úrokový výnos za toto obdobie bol 10% p.a. a bol pripisovaný ročne?

$$K_0 = 1610,51 * 1/(1 + 0,1)^5$$

$$K_0 = 1000 \text{ Sk}$$

špecifiká účtovníctva komerčných poisťovní

2.3.1

Legislatívna úprava účtovníctva prechádza v súčasnosti veľkými zmenami, a to nielen v Európe, ale aj v celosvetovom meradle. Postupné prepájanie a integrácia trhov len zdôrazňujú potrebu jednotných účtovných pravidiel. Tieto trendy sa premietli aj do novely slovenského zákona o účtovníctve, ktorá nadobudla účinnosť 1. januára 2005. Novela zaviedla povinnosť používať Medzinárodné účtovné štandardy, resp. Medzinárodné štandardy pre finančné vykazovanie, pre všetky konsolidované účtovné závierky od roku 2005. Táto povinnosť sa od roku 2006 vzťahuje aj na individuálne účtovné závierky podnikov vo verejnom záujme, kam okrem iných spadajú aj poisťovne a zaistovne.

Činnosť poisťovní sa, v porovnaní s ostatnými podnikateľskými subjektmi, vyznačuje mnohými odlišnosťami a špecifikami typickými len pre toto odvetvie finančných služieb. Medzi základné oblasti, ktoré možno považovať za špecifické z pohľadu účtovníctva v komerčnej poisťovni, patria jednak pohľadávky a záväzky z poisťovacej činnosti a zaistovacej činnosti, ale aj technické rezervy tvoriace významnú položku súvahy poisťovní.

Pohľadávky a záväzky z poistenia

Z vymedzenia poisťovacej činnosti vyplýva, že ide najmä u uzatváranie poisťných zmlúv a poskytovanie poisťných plnení v prípade poisťných udalostí. Tieto vzťahy sa musia nutne odraziť aj v účtovníctve poisťovní, a teda pri výkone poisťovacej činnosti vznikajú medzi poisťovňou a jej klientmi vzťahy pohľadávkového a záväzkového typu.

O pohľadávkach z poistenia sa účtuje ku dňu uskutočnenia účtovného prípadu. Tento deň je definovaný ako deň uzavretia poisťnej zmluvy alebo deň, ktorý je v poisťnej zmluve určený ako deň uzavretia poisťnej zmluvy. Uzatvorením poisťnej zmluvy poisťovateľ nadobúda právo na poisťné, t.j. má právo o tejto skutočnosti účtovať ako o vzniku pohľadávky z poistenia voči poisteným.

Pohľadávka z poistenia voči poisteným sa účtuje vo výške hrubého predpísaného poisťného, a to bez ohľadu na to, či poisťné bolo alebo ešte nebolo uhradené. Hrubé predpísané poisťné predstavuje celkovú sumu poisťného, pričom jeho časť sa môže vzťahovať aj na budúce účtovné obdobia.

Nakoľko poistenia sa uzatvárajú aj na dobu, ktorá presahuje účtovné obdobie, vzniká potreba rozdeľovať predpísané poistné na tzv. zaslúžené poistné – poistné vzťahujúce sa na bežné účtovné obdobie a tzv. nezaslúžené poistné – poistné vzťahujúce sa na budúce účtovné obdobia. Dňom uskutočnenia účtovného prípadu vzniká poisťovní na jednej strane pohľadávka voči poisteným a na druhej strane je predpis poistného v celkovej výške pre poisťovňu výnosom. Keďže však v účtovníctve platí zásada, že náklady a výnosy sa účtujú do toho účtovného obdobia, s ktorým časovo a vecne súvisia, je potrebné nezaslúžené poistné časovo rozlíšiť. Prostredníctvom tvorby technickej rezervy na poistné budúcich období v bežnom účtovnom období a jej rozpustením v účtovnom období budúcom sa dosiahne dodržanie spomínanej zásady aj v prípade, že poistné obdobie presahuje bežné účtovné obdobie.

Pri účtovaní záväzkov z poistenia sa za deň uskutočnenia účtovného prípadu považuje deň uznania poistného plnenia. Nahlásením škodovej udalosti klientom začína v poisťovni tzv. likvidačný proces, ktorý sa zväčša končí úhradou záväzku voči poisteným, t.j. výplatom priznaného poistného plnenia.

Pohľadávky a záväzky zo zaistenia

Zdôraznenie si vyžadujú aj vzťahy medzi poisťovateľom a zaisťovateľom, ktoré vznikajú na základe zaisťovacej zmluvy. Poisťovňa pre seba takýmto spôsobom získava „poistnú ochranu“. Pre zjednodušenie celého procesu, ale hlavne kvôli zníženiu nákladov, sa v praxi často využíva vzájomné započítavanie pohľadávok a záväzkov vyplývajúcich zo vzťahu so zaisťovateľom. Takéto porušenie zákazu kompenzácie je v tomto prípade špecifickým fenoménom v účtovníctve poisťovní a je definované ako výnimka v opatrení o postupoch účtovania.

Ako už bolo spomenuté, poisťovňa pri predpise poistného účtuje o predpísanom poistnom v hrubej výške. To znamená, že jeho celková suma zvyšuje výnosy poisťovne. Avšak ak poisťovňa postupuje časť predpísaného poistného do zaistenia, je potrebné celkové výnosy znížiť o cedovanú sumu. Častým prípadom býva poskytnutie zaisťovacej provízie, ktorú priznáva zaisťovateľ poisťovní ako odmenu za postúpené poistné. Predpis zaisťovacej provízie predstavuje v účtovníctve poisťovne vznik pohľadávky voči zaisťovateľovi, čiže je pre poisťovňu výnosom. V praxi sa v takomto prípade využíva vzájomné započítanie pohľadávky a záväzku voči zaisťovateľovi. To znamená, že poisťovňa od sumy záväzku voči zaisťovateľovi odráta sumu pohľadávky voči zaisťovateľovi a následne sa uhradza iba saldo.

Okrem postúpenia predpísaného poistného zaisťovateľovi je veľmi dôležitý aj opačný tok, a to v prípade, že dôjde k poistnej udalosti. Dňom uznania poistnej udalosti vzniká poisťovní povinnosť uhradiť poistné plnenie. Z účtovného hľadiska ide o vznik záväzku voči poisteným na jednej strane a o vznik nákladovej položky pre poisťovňu na strane druhej.

V prípade, že daná poistná udalosť spadá pod zaisťovaciu zmluvu, vzniká zároveň aj povinnosť zaisťovateľa uhradiť svoj podiel na poistnom plnení. Nakoľko poistený alebo poškodený nemá voči zaisťovateľovi priamy právny nárok, celkovú sumu poistného plnenia mu je povinná vyplatiť poisťovňa. Podiel zaisťovateľa na poistnom plnení poisťovňa účtuje ako pohľadávku voči

zaisťovateľovi. Táto operácia má vplyv aj na výsledok hospodárenia poisťovne. V momente uznania poisťovnej udalosti si poisťovňa zaúčtovala dané poisťné plnenie ako náklad v plnej výške. Avšak nakoľko časť poisťného plnenia hradí zaisťovateľ, je nutné negatívny dopad poisťného plnenia zmierniť.

Tvorba, použitie a účtovanie technických rezerv v poisťovniach

V účtovníctve poisťovní majú rezervy obzvlášť výnimočné postavenie. Poisťovne, podobne ako iné podnikateľské subjekty, tvoria jednak rezervy vyplývajúce zo zákona o dani z príjmov alebo zákona o účtovníctve, ale aj špecifický typ rezerv s názvom technické rezervy. Oba druhy rezerv možno spoločne charakterizovať ako dlhodobé záväzky. Ide o cudzie zdroje akumulované za určitým konkrétnym účelom, pričom ale v čase ich tvorby nie istá ich presná výška a ani čas ich použitia. Dôležitou charakteristikou rezerv je možnosť použitia ich prostriedkov len na vopred stanovený účel.

Rezervy vo všeobecnosti slúžia na zrealenie výsledku hospodárenia podnikateľského subjektu, teda aj poisťovne. Ich prostredníctvom je možné dodržiavať účtovnú zásadu opatrnosti, ktorá predpokladá adekvátne zohľadnenie všetkých predpokladaných strát alebo úbytkov. Poisťovňa je povinná rezervu vytvoriť, ak existujú objektívne dôvody, že v budúcnosti dôjde k potrebe úhrady záväzkov. Ak tieto dôvody pominú, nevyužitá časť rezervy za rozpustí.

Spôsob tvorby a použitia technických rezerv v poisťovniach upravuje zákon o poisťovníctve. Hlavným účelom tvorby technických rezerv je zabezpečenie plynulého uhrádzania záväzkov vyplývajúcich z uzavretých poisťných a zaisťných zmlúv. Z hľadiska významnosti predstavujú technické rezervy jednu z najdôležitejších položiek súvahy poisťovne, keďže tvoria najväčšiu časť pasív.

Niektoré z technických rezerv sa tvoria v životnom aj neživotnom poistení. Takýmito rezervami sú: technická rezerva na poisťné budúcich období, technická rezerva na poisťné plnenie a technická rezerva na poisťné prémie a zľavy. Avšak technická rezerva na životné poistenie a technická rezerva na krytie rizika z investovania finančných prostriedkov v mene poistených sa tvorí iba v životnom poistení. Pre neživotné poistenie bývala typická tvorba technickej rezervy na vyrovnávanie mimoriadnych rizík, ktorá však bola 1. júla 2006 zrušená.

V rámcovej účtovej osnove určenej pre komerčné poisťovne je na účtovanie technických rezerv vytvorená samostatná účtová skupina. Pri účtovaní tvorby a použitia technických rezerv sa účtuje ich hrubá výška, ako aj prípadný podiel zaisťovateľov. Všetky technické rezervy v poisťovniach sa tvoria na ťarchu nákladov a rozpúšťajú v prospech výnosov. Vzhľadom na objem finančných prostriedkov na týchto účtoch je výrazný vplyv technických rezerv na výsledok hospodárenia poisťovne jednoznačný. Tvorbou technických rezerv vo vysokom objeme si poisťovňa zabezpečí nižší daňový základ. Avšak na to, aby bola tvorba technických rezerv uznateľná ako daňový výdavok, ich výška nesmie prekročiť objem záväzkov vypočítaných metódami poisťnej matematiky stanovenými v zákone o poisťovníctve. V prípadoch, kedy bola tvorba technickej rezervy daňovo uznaná, jej použitie formou rozpustenia do výnosov zvýši daňový základ poisťovne. Slovenská daňová legislatíva nestanovuje

maximálnu výšku technický rezerv, avšak vyžaduje, aby ich tvorba a použitie bolo opodstatnené a preukázateľné.

Technická rezerva na poistné budúcich období

Nakoľko poistné zmluvy nie sú spravidla uzatvárané na obdobie zhodné s účtovným obdobím poisťovne, dochádza k potrebe časového rozlišovania predpísaného poistného. V prípade, že poistné obdobie presahuje účtovné obdobie, predpísané poistné sa rozdelí na tzv. zaslúžené a nezaslúžené poistné.

Pri predpise poistného poisťovňa účtuje o výnose v hrubej výške, čiže do výnosov vchádza celé prijaté poistné, bez ohľadu na to, že časť spadá do nasledujúceho účtovného obdobia. Predpísané poistné sa očisťuje až tvorbou technickej rezervy na poistné budúcich období. Už zo samotného názvu tejto technickej rezervy vyplýva, že jej účelom je prenos poistného z bežného účtovného obdobia do nasledujúcich účtovných období podľa zásady, že náklady a výnosy sa účtujú do toho účtovného obdobia, s ktorým časovo a vecne súvisia.

Technická rezerva na poistné budúcich období sa tvorí do nákladov, čím sa nepriamo znižuje výška výnosov z predpísaného poistného práve o časť prislúchajúcu budúcim účtovným obdobiam.

Problematickou oblasťou v súvislosti s tvorbou technickej rezervy na poistné budúcich období býva najmä zúčtovanie obstarávacích nákladov na poistné zmluvy, správnych nákladov a ostatných nákladov. Vychádzajúc zo zásady účtovania nákladov a výnosov do toho účtovného obdobia, s ktorým časovo a vecne súvisia, je žiaduce účtovať obstarávacie náklady hneď pri predpise poistného a neprenášať ich do nasledujúcich poistných období. Je totiž silný predpoklad, že náklady na obstaranie poistnej zmluvy vznikajú práve na začiatku poistnej doby, a teda malo by sa o nich tak aj účtovať. Režijné náklady je možné do tvorby technickej rezervy na poistné budúcich období zahrnúť, keďže tieto vznikajú priebežne a každoročne. Spôsob stanovenia výšky technickej rezervy na poistné budúcich období je však v kompetencii zodpovedného aktuára poisťovne. Z porovnania výsledkov hospodárenia jednotlivých poisťovní je možné predpokladať, že o obstarávacích a režijných nákladoch z predpísaného poistného účtujú rôzne.

K použitiu technickej rezervy na poistné budúcich období dochádza na začiatku bezprostredne nasledujúceho účtovného obdobia, kedy sa do výnosov rozpustí tá časť rezervy, ktorá pripadá na konkrétne účtovné obdobie. Existujú teda aj prípady viacročných poistných období, kedy je poistné určené na krytie rizika po dobu viacerých rokov platené na začiatku poistného obdobia. V takomto prípade sa technická rezerva na poistné plnenie rozpúšťa postupne, vždy vo výške pripadajúcej na krytie rizika v rámci toho ktorého účtovného obdobia.

Technická rezerva na životné poistenie

Výška technickej rezervy na životné poistenie sa určuje prostredníctvom poistno-matematických metód a obsahuje v sebe aj podiely na zisku, či na

prebytku poistného. Dôležitým rozdielom oproti technickej rezerve na poistné budúcich období je skutočnosť, že technická rezerva na životné poistenie sa tvorí z netto poistného. Netto poistné predstavuje tú časť poistného, ktorá je určená na krytie poistného rizika a neobsahuje náklady ani ziskovú prirážku. Jej výška sa určuje za účelom úhrady konkrétneho záväzku, o ktorom je známe, že určite vznikne. Z toho vyplýva, že sa tvorí pri tzv. rezervotvorných alebo sporivých poisteniach. Celkový objem prostriedkov na účte technická rezerva na životné poistenie teda predstavuje súhrn technických rezerv vypočítaných pre jednotlivé zmluvy životného poistenia. Použitie technickej rezervy na životné poistenie sa účtuje do výnosov, a to v prípadoch uznania poistnej udalosti.

V rámci tvorby technickej rezervy na životné poistenie je umožnená zillmerizácia, ktorá predstavuje postupné odpisovanie obstarávacích nákladov v priebehu doby platenia poistného. Obstarávacie náklady sa teda nezúčtujú hneď pri predpise poistného, ale o ich výšku sa zníži tvorba technickej rezervy na životné poistenie. V prípade, že celková suma obstarávacích nákladov presahuje výšku technickej rezervy na životné poistenie, vytvorí sa táto rezerva v nulovej výške a rozdiel sa preniesie do nasledujúceho účtovného obdobia. V nasledujúcich účtovných obdobiach sa postupuje podobne, a to až dovtedy, kým nebude zúčtovaná celková suma obstarávacích nákladov. Zillmerizácia teda vysvetľuje skutočnosť, prečo poisťovne v prvých rokoch (kým nie je odpísaná celková výška obstarávacích nákladov) nevyplácajú odkupnú hodnotu, resp. táto hodnota je nulová.

Technická rezerva na poistné plnenie

Technická rezerva na poistné plnenie sa tvorí v životnom aj neživotnom poistení z časti netto poistného, ktoré spadá do bežného účtovného obdobia. Pri tejto rezerve sa vedie aj analytická evidencia pre poistné plnenia z poistných udalostí:

- nahlásených do konca bežného účtovného obdobia, ale v tom účtovnom období nevybavených,
- vzniknutých a nenahlásených v bežnom účtovnom období.

Pri stanovovaní výšky technickej rezervy na poistné plnenie vychádza poisťovňa z historických štatistických údajov a z vlastných skúseností a predpokladov. Technická rezerva na poistné plnenia by teda mala sústreďovať finančné prostriedky určené na výplatu poistných plnení v danom účtovnom období. Z toho vyplýva aj spôsob jej použitia.

Technická rezerva na poistné plnenie sa rozpúšťa do výnosov v prípade, že poisťovní bola nahlásená poistná udalosť a poisťovňa tento nárok uznala. Rozpustenie rezervy do výnosov je dôležité z toho dôvodu, aby náklady, ktoré poisťovní z uznanej poistnej udalosti vyplynuli, neboli zaúčtované dvakrát. Prvýkrát by sa na výplatu poistných plnení do nákladov vytvorila technická rezerva a po uznaní poistnej udalosti by sa druhýkrát do nákladov účtovala aj výplata poistného plnenia. V prípade, že by nedošlo k rozpusteniu príslušnej časti technickej rezervy na poistné plnenie, jednalo by sa o dvojité zachytenie na strane nákladov.

Literatúra

[1] Majtánová, A. a kol.: Poistovníctvo. Bratislava: Ekonóm, 2005. ISBN 80-225-1940-5.

[2] Majtánová, A., Palacková, D.: Pohľadávky a záväzky z poistenia a zaistenia a ich účtovanie. In: Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie PEF MZLU Brno: 2005. ISBN 80-7302-094-7.

[3] Majtánová, A., Palacková, D.: Účtovníctvo v poisťovniach. Bratislava: Ekonóm, 2005. ISBN 80-225-2114-0.

[4] Meluchová, J.: Poistovníctvo a účtovníctvo poisťovní. Bratislava: IURA EDITION, 2004. ISBN 80-8904-95-5.

[5] Smernica Rady 91/674/EHS o ročnom účtovníctve a o konsolidovanom účtovníctve poisťovacích podnikov.

[6] Zákon NR SR č. 431/2002 Z. z. o účtovníctve v platnom znení.

[7] Zákon NR SR č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v platnom znení.

[8] Zákon NR SR č. 747/2004 Z. z. o dohľade nad finančným trhom v platnom znení.

[9] Zákon NR SR č. 95/2002 Z. z. o poisťovníctve v platnom znení.